

Лікаря і акробату
Видають за труд...(Зарплату)
Порося потрібне мені
Те, що з діркою на спині...(Скарбничка)
Раз, два, три, чотири, п'ять,
Усі уміють рахувать.
Щоб товари нам продати,
Треба, що в кишені мати? (Гроші)
На товарі в магазині
Ми завжди побачим...(Ціни)

Учитель. На занятті всі були уважні та старанні. Сподіваюсь, що ви назавжди запам'ятаєте, що таке економіка, економія, гроші, товар. Будете працюючими, навчитесь заробляти гроші та витратити їх із розумом.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Варецька О.В. Духовно-економічне виховання молодших школярів на основі курсу «Початки економіки». Запоріжжя: КПУ, 2010. – 80 с.
2. Ковальчук Г.О. Організація навчання з економіки: навч. посібник. Київ: Нац. пед. ун-т ім. М. Драгоманова, 2002. – 305с.

3. Нетрадиційні уроки з економіки: навч.-метод. посіб. Харків: ТОРСІНГ ПЛЮС, 2008. – 128с.
4. Історія грошей. «Джміль». 2018. №3 URL: <https://jnil.com.ua/2018-3/economika>
5. Харченко С.Ф. Добірка занять з економічного виховання для дітей. URL: <https://naurok.com.ua/dobirka-zanyat-z-ekonomichnogo-vihovannya-dlya-ditey-molodshogo-doshkilnogo-viku-330998.html>
6. Древаль О.М. Методичні матеріали: Конспект інтегрованого заняття з економічного виховання «В пошуках скарбу» URL: <https://vseosvita.ua/library/konspekt-integrovanogo-zanatta-z-ekonomichnogo-vihovanna-v-posukah-skarbu-dla-starsoi-grupi-271135.html>
7. Дерипаско Л.І. Поетичні рядки на кожен етап уроку. URL: https://kalinovakraina.blogspot.com/p/blog-page_0.html
8. Удовиченко О.М. Презентація-додаток «Економічні загадки» URL: <https://www.slideshare.net/ssuserde793d1/ss-70724176>
9. Вірші та загадки про економіку. URL: <https://dovidka.biz.ua/virshi-ta-zagadki-pro-ekonomiku>
10. Бандура А.В. Конспект заняття «Економічний Брейн-ринг». URL: <https://urok-ua.com/konspekt-zanyattya-dlya-ditey-starshoyi-grupi-dnz-ekonomichniy-breyn-ring/>

Л. В. Гончарова, Н. В. Лесечко,

учителі початкових класів Новоукраїнського навчально-виховного комплексу «Дошкільний навчальний заклад загальноосвітня школа І-ІІ ступенів» Чорнобаївської селищної ради Черкаської області

ОЗНАЙОМЛЕННЯ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ З ОСОБЛИВОСТЯМИ ЦІЛЕЙ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ

Гострою потребою XXI століття стає формування такого способу життя, який був би основою для довготривалого гармонійного розвитку людства. Необхідними стають наявність такої системи цінностей та світоглядних переконань, які б стосувались культурного світогляду кожної людини та суспільства загалом, які б не залежали від економічних коливань, у яких захист та збереження природи, турбота про людину, її життя та повага її прав вважалися б настільки важливими, як і саме життя. Саме такі стійкі принципи і сформували появу поняття «сталій розвиток», тобто такий розвиток, що задовольняє потреби сучасності, але не ставить під загрозу здатність майбутніх поколінь задовольняти власні потреби [7].

Враховуючи орієнтацію системи освіти нашої країни на європейське співтовариство та з метою забезпечення потреб підростаючого покоління у контексті глобалізаційних процесів, вітчизняна педагогіка активно працює над науково-методичним забезпеченням освітнього простору з урахуванням ключових принципів сталого розвитку. Про це свідчить наявність численних інструктивно-методичних матеріалів, статей, методичних рекомендацій та навчальних програм.

Аналіз наукових розвідок, дав змогу дослідити, що ідеї про необхідність стримувати безконтрольно

зростаюче споживання природних ресурсів вперше були висловлені ще давньогрецькими філософами. Але зазвичай поняття сталого розвитку пов'язують із англійським економістом Томасом Робертом Мальтусом. На початку XVIII століття Мальтус висловив гіпотезу про те, що зростання населення відбувається в геометричній прогресії, а зростання виробництва продуктів харчування та ресурсів – в арифметичній, що в свою чергу призводить до голоду, катастроф та навіть війн.

Через 170 років після публікації перших робіт Мальтуса, у 1972 році міжнародна громадська організація «Римський клуб» випустила першу доповідь – «Межі зростання» (The Limits to Growth) – результати математичного моделювання вичерпання природних ресурсів внаслідок зростання населення. Модель містила 12 сценаріїв, п'ять з яких описували катастрофічне зниження населення до 1-3 млрд осіб через надмірне зростання споживання, а сім сценаріїв були сприятливішими і спиралися на підвищення екологічної, демографічної та соціальної усвідомленості людства.

У тому ж 1972 році була створена Програма Організації Об'єднаних Націй (ООН) з навколишнього середовища, яка започаткувала обговорення екологічних проблем на глобальному рівні. За ініціативи представників ООН поняття сталого

розвитку було сформульовано і введено в обіг у доповіді голови Міжнародної комісії з питань екології та розвитку ООН у 1987 році. Наступні міжнародні зустрічі сприяли координації зусиль усіх країн та виробленню на цій основі стратегії рішучих дій та практичних заходів у подоланні впливу технологічних факторів на довкілля. Наступним кроком у даному напрямі 57-та сесія Генеральної Асамблеї ООН 1 березня 2005 року проголосила декаду «Освіта для сталого розвитку», визначивши таким чином освіту як глобальний пріоритет у просуванні людства до сталого розвитку [3].

Сьогодні наукова думка налічує декілька варіантів поняття «сталий розвиток»:

- розвиток, який задовольняє потреби сьогодення, але не ставить під загрозу можливості майбутніх поколінь задовольняти свої потреби;
- такий розвиток суспільства, за якого покращуються умови життя людини, а вплив на довкілля залишається в межах господарської ємності біосфери так, що не порушується природна основа функціонування людства;
- соціальний розвиток, що не перериває природні умови існування людського роду [3].

Однак, очевидним є те, що всі запропоновані формулювання виділяють у понятті «сталий розвиток» два важливі аспекти: природа та суспільство.

Фундаментом сталого розвитку природи та суспільства безумовно є система освіти, оскільки у процесі навчання людина вчиться пізнавати, діяти, засвоює ціннісні орієнтири, які визначають її життєву позицію.

Аналіз наукових джерел дає змогу визначити, що універсальною моделі освіти для сталого розвитку не існує, оскільки підходи до її забезпечення у кожній країні відрізнятимуться в залежності від екологічних, соціальних та економічних умов.

Схематично роль освіти для сталого розвитку особистості показано на рисунку 1.

Рисунок 1. Освіта як ключовий фактор сталого розвитку особистості

Ціль освіти для сталого розвитку можна визначити як безперервний особистісний розвиток людини, що допомагає їй зрозуміти свої потенційні можливості, забезпечує підвищення якості її життя, формує навички необхідні для досягнення гармонії у співпраці з суспільством та державою.

Збереження якісних характеристик забезпечується інваріантною складовою освіти, насамперед, фундаментальними науковими відкриттями галузі філософії, фізики, математики, природознавства, хімії. Зберігається найцінніше у знаннях з усього, що накопичено людством: системність, міцність, повнота, творчість, їх доказовість, надійність, що дає

можливість задовольняти потреби тих, хто навчається якісно сьогодні і в майбутньому.

Розвиток як безперервна зміна кількісних характеристик забезпечується варіативною складовою освіти, надаючи можливість вибору змісту освіти до освітніх потреб, можливостей та уподобань тих, хто навчається.

Роль нашої країни у дослідженні фундаментальних та прикладних проблем системи освіти на користь сталого розвитку досить потужна, оскільки Україна багатонаціональна, полікультурна держава, що має на своїй території унікальні природні цінності та налічує вагомий педагогічний потенціал, в дошкільній ланці зокрема.

Дані положення знаходять підкріплення у «Національній доповіді: Цілі Сталого Розвитку: Україна» [2] та в Указі Президент України «Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року» (30 вересня 2019 р.) [8].

Так, у «Національній доповіді: «Цілі Сталого Розвитку: Україна» (2015–2030 роки) адаптовано 17 глобальних цілей сталого розвитку.

Окрім ключових цілей, розглядаються основні напрями сталого розвитку:

- **Економічний:** поняття «економічної ефективності» розглядається зовсім під іншим кутом. Як стало зрозуміло, тривалі економічні проекти, що враховують закономірності природи, у результаті виявляються ефективнішими, ніж проекти, під час реалізації яких не враховуються можливі екологічні наслідки.

- **Екологічний.** Основна мета сталого розвитку в галузі екології – стабільність фізичних та екологічних систем. Ігнорування потреб екології призведе до деградації навколишнього середовища та поставить під загрозу існування всього людства.

- **Соціальний** напрям сталого розвитку спрямований на збереження культурної та соціальної стабільності, а також зменшення кількості руйнівних конфліктів [2].

З огляду на зазначені вище положення, наголосимо, що у сучасних умовах освіта учнів початкової школи у галузі взаємодії природи та суспільства, як складова загальної системи освіти, має здійснюватися на користь сталого розвитку – цілеспрямованого безперервного процесу навчання, виховання та розвитку дітей, спрямованого на формування цілісної картини світу, початкових навичок екологічної поведінки, виховання емоційно-ціннісного суб'єктивного ставлення до себе, до світу природи, оточуючих людей, виховання бережливого ставлення до природних ресурсів та ін.

Важливим аспектом у питанні формування в учнів початкової школи навичок, орієнтованих на сталий розвиток, є залучення батьківської аудиторії, як повноцінних учасників освітнього процесу. А зацікавленість педагогів і батьків в упровадженні ідей сталого розвитку в освітній процес – головна умова формування у дітей екологічно, економічно і соціально доцільної поведінки, яка сприяє поліпшенню взаємин між дітьми й оточенням, підтримує моральний і психологічний клімат, формує у дітей усвідомлене ставлення до споживання енергії й води, витрат сировини, зміцнення власного здоров'я, формує навички продуктивної комунікації та сприяє розвитку особистості загалом.

Враховуючи зазначені положення для ознайомлення учнів початкової ланки з цілями сталого розвитку особистості, пропонуємо вихователям та батькам звернути увагу на запропоновані нами нижче рекомендації.

Важливе значення має *інтегрований підхід до організації освіти для сталого розвитку*, що сприятиме становленню та всебічному розвитку

особистості дитини. Необхідно розробляти та впроваджувати в практику роботи закладів освіти педагогічні моделі, засновані на засадах інтеграції цілей сталого розвитку у сукупний освітній процес, здійснювати ознайомлення учнів з цілями сталого розвитку через музичну, художню діяльність, експериментування, спостереження тощо [1].

З метою ознайомлення учнів з особливостями цілей сталого розвитку допоможе використання методів проєктної та дослідницької діяльності. «Навчання через дослідження» орієнтується насамперед на активне залучення дітей. Його основний принцип – стимулювання та задоволення пізнавального інтересу дитини, що зазвичай реалізується як певний алгоритм: формулювання питання, вивчення ситуації, пошук вирішення, осмислення та обговорення результатів. Проєктна діяльність – це спільна навчально-пізнавальна, творча чи ігрова діяльність, що має спільну мету, узгоджені методи, способи діяльності, спрямовані на досягнення загального результату. Проєкт сприяє розвитку самостійності, цілеспрямованості, відповідальності, креативності, наполегливості, толерантності, ініціативності, розвиває вміння працювати в команді, співпрацювати та домовлятися, у процесі роботи над проєктом діти набувають соціальної практики, адаптуються до сучасних умов життя. Серед основних тем проєктів пропонуємо наступні: «Дерева – наші друзі», «Маленькі екологи», «Властивості води», «Ми – друзі природи», «Батарейки, здавайтесь!», «Досліджуй, думай, дій», «Цікава економіка», «Про довкілля дбаємо – гарне майбутнє маємо», «Я – заощадливий», «Кишенькові гроші», «Я і соціум», «Таємниці ввічливості», «Сила посмішки» та ін. [2; 4].

Одним із потужних навчальних засобів, який стимулює практично-інтелектуальний розвиток дітей, не обмежуючи свободу експериментування, розвиває уяву та навички спілкування, допомагає жити у світі фантазій, розвиває здатність до самовираження є ігри. Саме у процесі реалізації освіти для сталого розвитку, формування екологічної, економічної грамотності та соціально відповідальної поведінки слід відзначити особливий потенціал ігор на формування мотивації та установок, моделювання досвіду сприйняття та вирішення реальних проблем. Серед навчальних ігор доречно застосовувати ігри-бесіди, ігри на місцевості, настільні ігри, ігри-конкурси (змагання).

Сучасне покоління дітей у науковій літературі, згідно з теорією поколінь, характеризується як таке, якому властива короткотривала концентрація уваги та кліпове мислення. Адже в умовах глобалізації й функціонування інформаційного суспільства діти з ранніх етапів розвитку споживають саме цифровий контент. Тому використання медіаресурсів (Додаток А) та цифрових технологій при ознайомленні учнів початкової школи з цілями сталого розвитку, на нашу думку, сприяє **вирішенню наступних завдань**:

- поглиблює розуміння проблем сталого розвитку особистості та можливості участі у їх вирішенні;
- розвиває навички критичного аналізу отриманої інформації і формує вміння бути незалежними та активними її споживачами задля сталого розвитку суспільства і себе як його частини;
- розвиває навички комунікацій у медіа середовищі, спрямовані на просування цінностей сталого розвитку, вирішення соціальних проблем;
- стимулює творчість, що підтримує залучення дитини до розвитку креативних рішень у вирішенні соціально-важливих проблем задля сталого розвитку суспільства [4;6].

Повноцінними учасниками освітнього процесу є батьки. І саме проведення спільних заходів з участю

батьків допомагає розвивати зацікавленість у дітей, піднімає авторитет сім'ї, гурту дітей, батьків, педагогів. Соціальне партнерство з батьками – процес досить трудомісткий, вимагає великої підготовки та чіткого планування спільної діяльності, але при вмілому поєднанні інноваційних форм співпраці з сім'єю стає невід'ємною частиною освіти для сталого розвитку. **Серед основних напрямів роботи, націлених на співпрацю з батьками в умовах освіти для сталого розвитку, пропонуємо наступні:**

- участь батьків у заходах, спрямованих на ознайомлення з цілями сталого розвитку (економічні ярмарки, екологічні квести, екологічні десанти, свята, конкурси та змагання);
- інформування батьків про завдання та зміст освіти для сталого розвитку (консультаційні дні, батьківські всеобучі, інформаційні кафе, діалоги, підготовка стендів, добірка літератури для опрацювання у родинному колі та ін.) [5].

Отже, ознайомлення учнів початкової школи з особливостями цілей сталого розвитку у педагогічній практиці розглядається як новий напрям освіти, який через системний та комплексний підхід сприяє створенню гнучкого, здорового та сталого суспільства, вносить у систему освітнього процесу якісні зміни, виховуючи особистість на цінностях справедливості, рівності, терпимості, достатності, взаємоповаги, відповідальності, екологічності та ін. Розглядаючи освіту як ключовий фактор сталого розвитку особистості, навчаючи ідеям сталого розвитку дітей, у педагогів та батьків теж формується нова система цінностей, змінюються звички та суспільні інтереси.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кравчинська Т. С. Педагогіка партнерства – основні ідеї, принципи та сутність. Підготовка керівних та педагогічних кадрів до реалізації Концепції Нової української школи: Збірник статей Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції (Харків, 6 квітня 2017 року). – Харків: Харківська академія неперервної освіти, 2017. С. 85-88. URL: http://conf-hano.at.ua/load/zbirniki/elektronnij_zbirnik_materialiv/4-1-0-680.
2. Національній доповіді: Цілі Сталого Розвитку: Україна. URL: https://mep.gov.ua/files/docs/%d0%9d%d0%b0%d1%86%d1%96%d0%be%d0%bd%d0%b0%d0%bb%d1%8c%d0%bd%d0%b0%20%d0%b4%d0%be%d0%bf%d0%be%d0%b2%d1%96%d0%b4%d1%8c%20%d0%a6%d0%a1%d0%a0%20%d0%a3%d0%ba%d1%80%d0%b0%d1%97%d0%bd%d0%b8_%d0%bb%d0%b8%d0%bf%d0%b5%d0%bd%d1%8c%202017%20ukr.pdf
3. Освіта для сталого розвитку: нова освітня технологія, а не модний тренд. Психолого-педагогічний порадишник. URL: <http://leleka.rv.ua/osvita-dlya-stalogo-rozvytku-nova-osvitnya-tehnologiya-chy-modnyy-trend-psyhologo-pedagogichnyy-poradnyk.html>
4. Підготовка вчителів до викладання питань сталого розвитку: посібник / за заг.ред. О. І. Пометун. Київ. 2015. 120 с.
5. Пометун О. І. Підготовка вчителів до викладання питань сталого розвитку: навч.-метод. матер. для викладачів вищих педагогічних навчальних закладів та системи післядипломної педагогічної освіти: посібн. Київ: Педагогічна думка, 2015. 120 с.
6. Піроженко Т.О., Соловійова Л.І., Карабаєва Л.І. [та ін.]. Реалії вибору дитиною соціально значущих цінностей: посіб. за ред. Т.О. Піроженко. Київ: Видавничий Дім «Слово», 2017. 64 с.
7. Сталий розвиток як парадигма суспільного зростання XXI ст. URL: <http://www.geograf.com.ua/geoinfocentre/20>
8. Указ Президента України Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/722/2019#Text>

Додаток А
Перелік посилань відеоресурсів для організації освіти для сталого розвитку учнів початкової школи

1. Мультфільм «Людина і Земля». URL:
2. <https://www.youtube.com/watch?v=-JAUlBwjTRg>
3. «Славен будь» («Славен будь: Піклування про наш спільний дім»). URL:
4. https://www.youtube.com/watch?v=j_Ss2Yniaf0
5. Корисні підказки. Вода. URL:
6. <https://www.youtube.com/watch?v=RmErh04ndGs>
7. Мультфільми для дітей про правила дорожнього руху. URL:
8. <https://magneticone.org/multfilmy-dlia-ditei-pro-pravyla-dorozhnoho-rukhu/>
9. Моя сім'я. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=1VJYEFUpjw>

10. Що таке СІМ'Я? URL: <https://www.youtube.com/watch?v=8qxcgfNVwnl>
11. Сім'я. Весело про сімейні цінності. URL: https://www.youtube.com/watch?v=J0C_1NACXvs
12. Мистецтво доброти: навчіть дитину піклуватися про інших. URL:
13. <https://ocsнау.net/mystecztvo-dobroty-navchit-dytynu-pikluvatysya-pro-inshyh/>
14. 12 патріотичних мультфільмів, які розкажуть дітям цікаві факти про Україну. URL: <https://viv1256.com/lists/12-patriotychnykh-mul-tfil-miv-iaki-rozkazhut-ditiam-tsikavi-fakty-pro-ukrainu/>
15. Мультфільм «Звідки прийшли гроші». URL: <https://www.youtube.com/watch?v=l5SWt6Js7P8>
16. Абетка грошей – Що таке гроші? URL: <https://www.youtube.com/watch?v=6c4nQUJb-6g>
17. Гроші. Коротенька історія грошей (Анімація). URL:
18. <https://www.youtube.com/watch?v=FblrEEvtRB8>

М. В. Василенко,

учитель початкових класів Кримківської гімназії Шполянської міської ради об'єднаної територіальної громади Черкаської області

«Я ДОСЛІДЖУЮ СВІТ»

РОЗРОБКА ІНТЕРАКТИВНОГО УРОКУ – ТРЕНІНГУ. 3 КЛАС

Тема. «Приховані можливості речей». Пригода 1.Що приховує яблуко?

Мета: формувати ключові компетентності:

- екологічну - розуміти важливість збереження природи;
- уміння вчитися – викликати інтерес до навчання; мати власну думку, обґрунтовувати її; розвивати свої здібності, пам'ять, увагу;
- соціальну - формувати вміння працювати в групі, команді, виконувати різні ролі та функції в колективі;
- загальнокультурну – формувати мовленнєву культуру;
- комунікативну – вчити змінювати коло спілкування, розуміти і бути зрозумілим для партнера по спілкуванню, зміцнювати комунікацію в групі.

Формувати предметні компетентності:

- навчальну – продовжити знайомити з прихованими можливостями речей;
- дослідити властивості яблука;
- розвивальну – розвивати допитливість, прагнення шукати, пропонувати нові ідеї, досліджувати, робити висновки на основі проведених досліджень;
- здоров'язбережувальну – вчити піклуватися про своє здоров'я.

Очікувані результати:

- дитина дотримується норм мовленнєвої етики;
- вміє працювати в групі;
- висловлює власну думку, аргументує її та поважає позицію інших;
- знає властивості яблука;
- піклується про своє здоров'я.

Обладнання та матеріали:

О.Волощенко, О.Козак, Г.Остапенко
«Я досліджую світ» 3 клас. 2 частина.

Матеріали для дослідження: яблуко, банан, буряк, лимон, вода, мед, посуд, папір.

Мовленнєві опори (Я думаю...Я зрозумів...На мою думку...)

Хід уроку – тренінгу

Учасники сідають на стільці, розставлені по колу.

1. Знайомство (2хв.)

Тренер:

- Я відомий шукач пригод та прихованих можливостей.
- Чи хочете ви взяти участь у пригодницькому пошуку сенсацій разом зі мною? Тоді представтесь. (Учні по черзі називають себе і одну свою позитивну рису або річ чи інтерес, який на їхню думку може бути унікальним. (Напр. Я Сергій, я можу читати слова задом наперед).

2. Нагадування правил взаємодії в групі (2хв.):

- всі учасники мають рівні права;
- кожен має право на висловлення своїх поглядів;
- говорити чітко, коротко, зрозуміло;
- висловлюватися по черзі;
- цінувати думку інших;
- шукати позитивні підходи у вирішенні проблемних ситуацій.

3. Виявлення очікувань. (2хв.)

Доповніть речення: «На минулому уроці я дізнався.... Сьогодні очікую...»

4. Оголошення теми уроку.(2хв.)

Тренер, показуючи яблуко, говорить: «Сьогодні ми розпочнемо наш урок з теми «Що приховує яблуко?». Разом відправимось у всесвіт яблука. Дізнаємось про різноманіття сортів, їх користь, а також спробуємо розгадати деякі секрети, пов'язані з цим смачним фруктом. Готові до захопливої подорожі? Почнімо!»

5. Надання необхідної інформації. (6хв.)

Тренер. А що робить яблука такими особливими? Яблука мають багато властивостей. Наприклад, вони соковиті, духмяні, солодкі, смачні; у них різна форма та колір.

Робота в групах. Розгляньте завдання 1 на с.59 підручника, подумайте, порадьтеся і запишіть на